

Обоснована актуальность исследований проявления зависти и завистливости в контексте криминального поведения. Отмечено, что большинство имеющих в научной литературе данных по этой проблеме имеют характер теоретических обобщений. Подчеркнута необходимость разворачивания эмпирических исследований в этом направлении в области юридической психологии.

Ключевые слова: завистливость, зависть, криминальное поведение, юридическая психология.

УДК 159.9

Ірина Володимирівна ЛАМАШ,

кандидат психологічних наук, доцент,

доцент кафедри соціології та психології факультету № 6

Харківського національного університету внутрішніх справ;

ORCID: <http://orcid.org/0000-0002-9548-4006>;

Валерія Дмитрівна ОНАЦЬКА,

слухач магістратури факультету № 6

Харківського національного університету внутрішніх справ

РЕФЛЕКСІЯ ЯК ДЕТЕРМІНАНТА ОСОБИСТІСНОЇ ЗРІЛОСТІ ПРАЦІВНИКІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ

Розглянуто психологічні аспекти феномену рефлексії. Встановлено взаємозв'язок між поняттями «рефлексія» та «рефлексивність». Проаналізовано різні підходи до вивчення цього феномена у вітчизняній та зарубіжній психології. Підкреслено важливість розвитку рефлексії як детермінанти особистісної зрілості працівників Національної поліції.

Ключові слова: рефлексія, рефлексивність, працівники поліції, особистісна зрілість.

У зв'язку зі змінами, які виникли в результаті проведення реформування структури МВС України, актуальним стає питання, якими психологічними якостями повинен володіти сучасний працівник Національної поліції аби не повертатися до сумнівного досвіду минулих поколінь. Правоохоронна діяльність характеризується, з одного боку, постійною зміною ситуацій, з іншого – їх повторюваністю і рутинністю. Внаслідок цього аби запобігти

стереотипізації дій поліцейських, які в свою чергу можуть виявитися помилковими, невід'ємною частиною психологічної свідомості правоохоронців має стати рефлексія, здійснювана на основі її диференційних типів, що дозволить поліцейським утримуватися від імпульсивних, стереотипних дій і свідомо регулювати свою діяльність з урахуванням всіх обставин. Проблема феномену рефлексії є однією з провідних тем сучасної психології, оскільки саме вона є унікальною якістю людини, яка робить її вищою істотою серед інших живих істот.

Аналіз робіт по психології свідчить, що вперше поняття рефлексії з'явилося в філософії, але на даний момент воно перебуває у фокусі фахівців з багатьох сфер діяльності – філософії, психології, педагогіки тощо. Рефлексія – це здатність направляти розумовий процес на власну свідомість, поведінку, накопичені знання, вчинені і майбутні дії. У поданні про рефлексію можна виділити дві лінії. Західна психологія в особі структуралізму, функціоналізму, біхевіоризму, гештальтпсихології, орієнтована на природничо-науковий підхід, заперечує поняття рефлексії як зайвий для пояснення психічних явищ конструкт. І другу лінію вивчення рефлексії, яка характерна для вітчизняної психології. Рефлексія тут виступає як пояснювальний принцип розвитку самосвідомості та психіки в цілому (Б. Г. Ананьєв, Л. С. Виготський, С. Л. Рубінштейн, Б. В. Зейгарник). Близьким до поняття «рефлексії» є термін «рефлексивність». Традиційно цей феномен вивчається у широкому колі напрямів: діяльнісному (Л. С. Виготський, С. Л. Рубінштейн, О. М. Леонтьєв; в контексті проблематики психології мислення (Ю. Н. Кулюткін, В. В. Давидов, В. Ю. Степанов); комунікативному підході (А. Ліпман, В. С. Біблер, С. Ю. Курганов); педагогічному (А. З. Зак, А. В. Захарова, О. С. Анісімов); особистісному (О. Ф. Лазурський, Т. Є. Самулевич, Ф. Ю. Василюк); генетичному (С. Д. Максименко, Ж. Піаже, Є. І. Ісаєв); системомислєдїяльносному (В. А. Лефєвр, Г. П. Щєдровицький); метакогнітивному (М. Келер, М. А. Холодна, М. Кєплінг) [1–5]. На сьогодні поняття рефлексивності є більш новим у психологічній науці та його зміст досі не конкретизовано, але спроба дати визначення поняттю рефлексивності А. В. Карпова, на наш погляд є досить вдалою. Він стверджує, що рефлексивність – це властивість, а рефлексія – процес. У такому разі рефлексивність є

здатністю до рефлексії. Рефлексія – це конкретний прояв рефлексивності на рівні психічного процесу. Рефлексія може проявлятися у одній ситуації, а в іншій не проявлятися, вона дискретна, парціальна [6]. Таким чином, якщо рефлексія – процес самопізнання, то рефлексивність – сама можливість існування цього процесу). На відміну від рефлексії рефлексивність є загальнолюдською здатністю, але у різних людей вона має різну міру враженості і співвідноситься не з конкретним змістом діяльності, а з системною цілісністю особистості. Це дозволяє ввести поняття «рефлексивність особистості», що визначається як її здатність до спрямування власної діяльності на саму себе, власні особливості, тобто рефлексивність забезпечує особистості можливість самоконструювання, саморозвитку, самодетермінації, але необхідно розуміти, що вона може мати не лише конструктивний, а й деструктивний характер. В. М. Галузяк стверджує, що завдяки рефлексії особистість стає для самої себе об'єктом управління. Відтак рефлексія може розглядатись як важливий засіб саморозвитку, умова і фактор особистісного становлення і особистісної зрілості. Рефлексія «над діяльністю», «над собою», «над своїм становищем у соціальному середовищі» – це не тільки і не стільки констатація чого-небудь, а засіб розвитку діяльності і особистості, зміни її статусу. Рефлексивні паузи, моменти «відходу» від ситуації, «зусилля, спрямовані на те, щоб розібратися в собі», інші подібні феномени виконують функцію генезису, розвитку. Тому можна стверджувати, що особистість, виявляючись в рефлексії, в рефлексії ж і формується [7]. Важливою сферою рефлексивного аналізу правоохоронця є його професійна самосвідомість, адже здатність аналізувати й оцінювати свої почуття і стосунки, сильні і слабкі сторони своєї особистості, ступінь їх відповідності професійним вимогам свідчить про психологічну зрілість поліцейського. Рефлексія також консолідує Я-концепцію, сприяючи, з одного боку, динамічності її змісту, а з іншого – підтримуючи її стабільність. У випадку заниженої самооцінки, негативної Я-концепції, що деструктивно впливає як на його професійне самопочуття, так і на характер взаємин з оточуючими, саме рефлексивний самоаналіз може стати дієвим корекційним інструментом (Р. Бернс) [7]. Рефлексія є каталізатором професійного і особистісного зростання, водночас може запобігати

негативному впливу професії на правоохоронця. Відомо, що офіцер-це, перш за все, високоморальна особа з яскраво вираженим розумінням добра та правопорядку в суспільстві, але разом з тим, професія поліцейського – це не просто робота, і навіть не тільки кар'єра, а покликання та стиль життя. Звичайно, що стрес, напруження, негативні емоції, навколишнє середовище та інші фактори відображаються на фізичному, психологічному та моральному стані поліцейського, і як наслідок призводить до деформації особистості суб'єкта. Слід зазначити, що професійна деформація заважає не тільки продуктивній роботі правоохоронців, а й негативно позначається на їх особистому житті.

Отже, на сьогодні, незважаючи на наявність потреби розвитку такого важливого психологічного процесу, як рефлексія, без якого неможливе створення жодної психологічної програми, існує достатня роз'єднаність підходів до розуміння сутності цього феномена, його функцій і умов розвитку, що не дає можливості цілісно оцінити структурну організацію рефлексії. Разом з цим, означений нами аспект проблеми залишається недостатньо вивченим, що окреслює перспективи емпіричних досліджень у цьому напрямку.

Список бібліографічних посилань

1. Давыдов В. В. Развитие основ рефлексивного мышления школьников в процессе учебной деятельности. Новосибирск : Психол. ин-т им. Л. Г. Щукиной, 1995. 227 с.
2. Зак А. З. Экспериментальное изучение рефлексии у младших школьников. *Вопросы психологии*. 1987. № 2. С. 102–110.
3. Леонтьев Д. А. Разработка методики дифференциальной диагностики рефлексивности // Рефлексивные процессы и управление : сб. материалов VII Междунар. симпозиума. М., 2009. С. 145–150.
4. Максименко С. Д. Рефлексія проблем розвитку в психології. *Психологія і суспільство*. 2001. № 3. С. 4–22.
5. Щедровицкий Г. П. Рефлексия и ее проблемы. *Рефлексивные процессы и управление*. 2001. Т. 1, № 1. С. 47–54.
6. Карпов А. В. Рефлексивность как психическое свойство и методика ее диагностики. *Психологический журнал*. 2003. № 5. С. 45–57.
7. Галузяк В. М. Рефлексія у структурі особистісно-професійної зрілості вчителя. *Теорія і практика управління соціальними системами*. 2008. № 4. С. 17–25.

Одержано 16.03.2018

Рассмотрены психологические аспекты феномена рефлексии. Установлена взаимосвязь между понятиями «рефлексия» и «рефлексивность». Проанализированы различные подходы к изучению этого феномена в отечественной и зарубежной психологии. Подчеркнута важность развития рефлексии как детерминанты личностной зрелости сотрудников полиции.

Ключевые слова: рефлексия, рефлексивность, сотрудники полиции, личностная зрелость.

УДК 159.9+343.13

Андрій Васильович ЛАПКІН,

кандидат юридичних наук,

доцент кафедри організації судових та правоохоронних органів

Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

(м. Харків)

ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ДОБОРУ ПРОКУРОРІВ

Розглядаються психологічні аспекти добору прокурорів. Виявляється законодавча прогалина щодо відсутності перевірки психологічної придатності особи до роботи в прокуратурі під час проведення добору. Формулюються пропозиції щодо її усунення.

Ключові слова: психологія прокурора, добір прокурорів, особисті якості прокурора.

Актуальність обраної теми зумовлюється реформуванням порядку прийняття на службу до органів прокуратури, а саме запровадження процедури відкритого добору кандидатів на посади прокурорів, що здійснюється на конкурсних засадах. Проведення добору вимагає урахування психологічних якостей кандидатів на посади прокурорів з тим, щоб ці посади займали особи, найбільш психологічно придатні до роботи в органах прокуратури.

Підвищене значення цих якостей зумовлюється специфікою роботи в органах прокуратури, яка виконується в умовах значного психоемоційного навантаження, соціальних конфліктів і поведінкових девіацій. Це стосується участі прокурорів у досудовому розслідуванні й судових засіданнях, перевірок